

tribuit. Diversa dederunt, sed ad unum pervenerunt, quia non diversa amaverunt. Sic & vos, homines oves Dei, oves gregis Dei, nolite perturbari temporalibus diversitatibus vestris, quod alii in honore, alii sine honore, alii cum pecunia, alii præter pecuniam, alii pulchri corpore, alii minus pulchri, alii ætate fessi, alii juvenes, alii pueri, alii viri, alii feminæ: Deus omnibus æqualiter adest. Ille apud eum plus habet loci, qui plus adtulerit, non argenti, sed fidei. *Et vos, inquit, oves meæ, & oves gregis mei, homines estis; & ego Deus vester, dicit Dominus Deus.* O beatos nos tali possessione, & tali possessore! Nam & possidet nos, & possidemus illum: possidet nos, ut colat nos; possidemus illum, ut colamus illum: sed nos colimus tamquam Deum, ille colit tamquam agrum: ille nos colit, ut fructum afferamus; nos cum colimus, ut fructum demus. Totum ad nos recurrit, ille nostri non eget. *Dabo tibi, inquit, hæreditatem tuam, & possessionem tuam fines terræ.* Ecce possessio ipsius sumus. *Dominus, inquit, pars hæreditatis meæ, & calicis mei.* Ecce possessio nostra est; sed tamen qua distinctione? *Vos homines estis, ego Dominus Deus vester, dicit Dominus Deus noster.*

Psal. 2. 8.

Psal. 15. 5.

EPIS-

EPISTOLA CCXXVIII. *

Augustinus Honorato, docens quandonam episcopo sive clericis fugere liceat imminente obsidionis aut excidii periculo.

Sancto fratri & coepiscopo ^a HONORATO AUGUSTINUS in Domino salutem.

I. CARITATI tuæ misso exemplo epistolæ, quam patri Quodvultdeo nostro coepiscopo scripsi, putabam me hoc onere caruisse, quod mihi imposuisti, quærendo consilium quid in his periculis, quæ tempora nostra invenerunt, facere debeatis. Quamvis enim epistolam illam breviter scripserim, nihil me tamen prætermisisse arbitror, quod & respondenti dicere, & quærenti audire sufficeret: quandoquidem dixi, nec eos esse prohibendos, qui ad loca, si possunt, munita migrare desiderant; & ministerii nostri vincula, quibus nos Christi caritas alligavit, ne deseramus ecclesias, quibus servire debemus, non esse rumpenda. Ista quippe verba sunt, quæ in illa epistola posui: Restat ergo, inquam, ut nos quorum ministerium quantulæcumque ple-

* Aliàs
CLXXX.
quæ autem
228. erat,
nunc 114.

Scripta
circ. ann.
428. aut
429.

Epistola ad
Quodvult-
deum epis-
copum, quæ
non exstat.

^a Totam hanc epistolam in S. Augustini vita inserendam duxit Possidius c. 30. Interea reticendum minime est, inquit, cum memorati impenderent hostes (Vandali) à sancto viro nostro coepiscopo thiavensis ecclesiæ Honorato litteris fuisse consultum, utrûmmam illis adparentibus, ex ecclesiis episcopis vel clericis recedendum esset, an non; sique rescriptis insinuassee quid magis ab illis Romanica eversoribus esset metuendum. Quam ejus epistolam huius scripturæ inserere volui. Est enim sacerdotum Dei & ministrorum moribus valde utilis & necessaria.

bi Dei ubi sumus manenti, ita necessarium est, ut sine hoc eam non oporteat remanere, dicamus Domino: *Esto nobis in Deum protectorem & in locum munitum.*

Psal. 30. 3.

2. Sed hoc consilium tibi propterea non sufficit, ut scribis, ne contra Domini præceptum vel exemplum facere nitamur, ubi fugiendum esse de civitate in civitatem monet.

Matth. 10.

23.

Recolimus enim verba dicentis: *Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam.* Quis autem credat ita hoc Dominum fieri voluisse, ut necessario ministerio, sine quo vivere nequeunt, deserantur greges, quos suo sanguine comparavit? Numquid hoc fecit

Mat. 2. 14.

ipse, quando portantibus parentibus in Ægyptum parvulus fugit, qui nondum ecclesias congregaverat, quas ab eo desertas fuisse dicamus? Numquid quando Apostolus Paulus,

2. Cor. 11.

33.

ne illum comprehenderet inimicus, per fenestram in sporta submissus est, & effugit manus ejus, deserta est quæ ibi erat ecclesia necessario ministerio, & non ab aliis fratribus ibidem constitutis quod oportebat impletum est? Eis quippe volentibus hoc Apostolus fecerat, ut seipsum servaret Ecclesiæ, quem propriè persecutor ille quærebat. Faciant ergo servi Christi, ministri verbi & sacramenti ejus, quod præcepit sive permisit. Fugiant omnino de civitate in civitatem, quando eorum quisquam specialiter à persecutoribus quæritur, ut ab aliis, qui non ita requiruntur, non deseratur Ecclesia, sed præbeant cibaria conservis suis, quos aliter vivere non posse noverunt. Cum autem omnium, id est, episcoporum, clericorum & a laicorum est commune periculum,

hi
a Editti omittunt, & laicorum: quod ex MSS. restitulumus.

hi qui aliis indigent, non deserantur ab his quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes transeant; aut qui habent remanendi necessitatem, non relinquantur ab eis, per quos illorum est ecclesiastica supplenda necessitas, ut aut pariter vivant, aut pariter sufferant, quod eos paterfamilias volet perpeti.

3. Quod si contigerit, ut sive alii minus, alii majus, sive omnes æqualiter patiantur, qui eorum sint, qui pro aliis patiuntur, apparet, illi scilicet qui cum se possent talibus malis eripere fugiendo, ne aliorum necessitatem desererent, manere maluerunt: hinc maximè probatur illa caritas quam Joannes Apostolus commendat, dicens: *Sicut Christus animam suam pro nobis posuit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere.* Nam qui fugiunt, vel suis devincti necessitatibus fugere non possunt, si comprehensi patiuntur, pro seipsis, non pro fratribus, utique patiuntur. Qui verò propterea patiuntur, quia fratres, qui eis ad christianam salutem indigebant, deserere noluerunt, sine dubio suas animas pro fratribus ponunt.

1. Joan. 2. 16.

4. Unde illud quod episcopum quemdam dixisse audivimus: "Si Dominus nobis impedit fugam in eis persecutionibus, ubi potest fructus esse martyrii; quanto magis debemus fugere steriles passiones, quando est barbaricus & hostilis incursus?" verum est quidem & acceptabile, sed his quos ecclesiastici officii non tenent vincula. Nam qui clades hostiles ideo non fugit, cum possit efugere, ne deserat ministerium Christi, sine quo non possunt homines vel fieri vel vivere christiani, majorem caritatis invenit fructum, quam qui non propter fratres, sed propter se-

ip-

ipsum fugiens atque comprehensus, non negat Christum, suscipitque martyrium.

5. Quid est ergo quod in epistola tua priore posuisti? Dicis enim: „Si in ecclesiis persistendum est, quid simus nobis vel populo profuturi non video, nisi ut ante oculos nostros viri cadant, feminae constuprentur, incendantur ecclesiae, nos ipsi in tormentis deficiamus, cum de nobis quaeritur quod non habemus.” Potens est quidem Deus audire preces familiae suae, & haec, quae formidantur, avertere, nec ideo tamen propter ista, quae incerta sunt, debet nostri officii esse certa desertio, sine quo est plebi certa pernicietas, non in rebus vitae huius, sed alterius incomparabiliter diligentius sollicitiusque curandae. Nam si certa essent ista mala, quae timentur, ne in locis, in quibus sumus, forte contingant, prius inde fugerent omnes, propter quos ibi manendum est, & nos a manendi necessitate liberos redderent. Non enim quisquam est, qui dicat ministros manere oportere, ubi jam non fuerint quibus necesse sit ministrare. Ita quidam sancti episcopi de Hispania profugerunt, prius plebibus partim fuga lapsis, partim perentis, partim obsidione consumptis, partim captivitate dispersis: sed multo plures illic manentibus, propter quos manerent, sub eorumdem periculorum densitate manserunt. Et si aliqui deseruerunt plebes suas, hoc est quod dicimus fieri non debere. Neque enim tales docti auctoritate divina; sed humano vel errore decepti, vel timore sunt victi.

Matt. 10.
23.

6. Cur enim sibi putant indifferenter obtemperandum esse praecipito, ubi legunt de civitate in civitatem esse fugiendum; & mer-

ce-

cenarium non exhorrent, qui videt lupum venientem & fugit, quoniam non est ei cura de ovibus? Cur non istas duas dominicas verasque sententias, unam scilicet ubi fuga sinitur aut jubetur, alteram ubi arguitur atque culpatur, sic intelligere student, ut inter se reperiantur non esse contrariae, sicut non sunt? Et hoc quomodo reperitur, nisi attendatur quod jam superius disputavi, tunc de locis, in quibus sumus, premente persecutione fugiendum esse Christi ministris, quando ibi aut plebs Christi non fuerit, cui ministretur; aut etiam fuerit, & potest impleri per alios necessarium ministerium, quibus eadem non est causa fugiendi; sicut in sporta submissus, quod supra memoravi, fugit Apostolus, cum a persecutore proprie ipse quaereretur, aliis utique necessitatem similem non habentibus, a quibus illic ministerium absit ut desereretur Ecclesiae; sicut fugit sanctus Athanasius Alexandrinus episcopus, cum eum specialiter apprehendere Constantius cuperet imperator, nequaquam a ceteris ministris deserta plebe catholica, quae in Alexandria commanebat? Cum autem plebs manet, & ministri fugiunt, ministeriumque subtrahitur, quid erit nisi mercenarium illa fuga damnabilis, quibus non est cura de ovibus? Veniet enim lupus, non homo, sed diabolus; qui plerumque fideles apostatas esse persuasit, quibus quotidianum ministerium dominici corporis defuit; & peribit infirmus in tua non scientia, sed ignorantia, frater, propter quem Christus mortuus est.

I. Cor. 8. 11.

7. Quod autem ad eos adinet, qui in hac re non falluntur errore, sed formidine superantur, quare non potius contra suum timorem Domino miserante atque adjuvante forti-

TOM. VI.

Y

ter

ter dimicant, ne mala sine comparatione graviora, quæ multò amplius sunt tremenda, contingant? Fit hoc ubi Dei caritas flagrat, non mundi cupiditas fumat. Caritas enim dicit: *Quis infirmatur, & non ego infirmor? Quis scandalizatur, & non ego uror?* Sed caritas ex Deo est. Oremus ergo ut ab illo detur, à quo jubetur. Et per hanc magis timeamus ne oves Christi spiritalis nequitiae gladio in corde, quàm ne ferro in corpore trucidentur, ubi quodcumque quocumque mortis genere morituri sunt. Magis timeamus ne sensu interiori corrupto, pereat castitas fidei, quàm ne feminae violenter constuprentur in carne. Quia VIOLENTIA non violatur pudicitia, si mente servatur: quoniam nec in carne violatur, quando voluntas patientis sua turpiter carne non utitur, sed sine consensione tolerat quod alius operatur. Magis timeamus ne lapides vivi extinguantur deserentibus nobis, quàm ne lapides & ligna terrenorum ædificiorum incendantur presentibus nobis. Magis timeamus ne membra corporis Christi destituta spiritali victu necentur, quàm ne membra corporis nostri oppressa hostili impetu torqueantur. Non quia ista non sunt vitanda cum possunt; sed quia potius ferenda sunt, quando vitari sine impietate non possunt: nisi fortè quisquam contenderit non esse ministerium impium, qui tunc subtrahit ministerium pietati necessarium, quando magis est necessarium.

8. An non cogitamus, cum ad istorum periculorum pervenitur extrema, nec est potestas ulla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri solet ab utroque sexu, atque ab omni ætate concursus, aliis baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam poenitentiae ipsius

2. Cor. II.
29.

32. q. 5.
Magis.

actionem, omnibus consolationem & sacramentorum confectionem & erogationem? Ubi si ministri desint, quantum exitium sequitur eos, qui de isto sæculo vel non regenerati exeunt vel ligati? Quantus est etiam luctus fidelium suorum, qui eos secum in vitæ æternæ requie non habebunt? Quantus denique gemitus omnium, & quorundam quanta blasphemia de absentia ministeriorum & ministeriorum? Vide quid faciat malorum temporalium timor, & quanta in eo sit acquisitio malorum æternorum. Si autem ministri adsint, pro viribus, quas eis Dominus subministrat, omnibus subvenitur; alii baptizantur, alii reconciliantur, nulli dominici corporis communione fraudantur, omnes consolantur, ædificantur, exhortantur, ut Deum rogent, qui potens est omnia, quæ timeantur, avertere; parati ad utrumque, ut si non potest ab eis calix iste transire, fiat voluntas ejus, qui mali aliquid non potest velle.

9. Certè jam vides quod te scripseras non videre, quantum boni consequantur populi christiani, si in presentibus malis non eis desit presentia ministrorum Christi, quorum vides etiam quantum obsit absentia, dum sua quærunt, non quæ Jesu Christi; nec habent illam de qua dictum est: *Non quærit quæ sua sunt*; nec imitantur eum qui dixit: *Non quærens quod mihi utile, sed quod multis, ut salvi fiant*. Qui etiam persecutoris principis illius insidias non fugisset, nisi se aliis quibus necessarius erat, servare voluisset. Propter quod ait: *Compellor autem ex duobus, concupiscentiam habens dissolvi & esse cum Christo, multo magis optimum; manere autem in carne necessarium propter vos*.

Phil. 2. 21.

1. Cor. 13.

5.

1. Cor. 10.

33.

Phil. 1. 23.

10. Hic fortè quis dicat, ideo debere Dei ministros fugere talibus imminentibus malis, ut se pro utilitate Ecclesiæ temporibus tranquillioribus servant. Rectè hoc fit à quibusdam, quando non desunt alii, per quos suppleatur ecclesiasticum ministerium, ne ab omnibus deseratur; quod fecisse Athanasium supra diximus. Nam quantum necessarium fuerit Ecclesiæ, quantumque profuerit, quòd vir ille mansit in carne, catholica fides novit, quæ adversus arianos hæreticos ore illius & amore defensa est. Sed quando est commune periculum, magisque timendum est, ne quisquam id facere credatur, non consulendi voluntate, sed timore moriendi, magisque fugiendi ob sit exemplo, quàm vivendi pro sit officio, nulla ratione faciendum est. Denique sanctus David, ne se committeret periculis præliorum, & fortassis *extingueretur*, sicut ibi dictum est *lucerna Israel*, à suis hoc petentibus sumsit, non ipse præsumsit; alioquin multos imitatores fecisset ignaviæ, qui eum crederent hoc fecisse non consideratione utilitatis aliorum, sed suæ perturbatione formidinis.

2. Reg. 21.
17.

11. Occurrit autem alia quæstio, quam contemnere non debemus. Si enim hæc utilitas negligenda non est, ut aliqui ministri propterea fugiant imminente aliqua vastitate, ut serventur qui ministrent eis, quos post illam cladem residuos potuerint invenire; quid fiet ubi omnes videntur interituri, nisi aliqui fugiant? Quid si enim hæc sæviat illa perniciēs, ut solos ministros Ecclesiæ persequatur? Quid dicemus, an relinquenda est à ministris fugientibus Ecclesia, ne à morien-

a Dubois, *Quid si etiam.*

tibus miserabilius relinquatur? Sed si laici non quærentur ad mortem, possunt occultare quoquo modo episcopos & clericos suos, sicut ille adjuverit, in cuius potestate sunt omnia, qui potest & non fugientem per mirabilem conservare potentiam. Sed ideo quærimus quid nos facere debeamus, ne in omnibus expectando divina miracula tentare Dominum iudicemur. Non quidem talis est ista tempestas, quando laicorum & clericorum est commune periculum, sicut in navi una commune periculum est mercatorum atque nautarum. Verùm absit ut a tanti pendenda sit hæc navis nostra, ut debeant eam nautæ, & maxime gubernator, periclitantem deserere, etiam si in scapham transiliendo vel etiam natando possint effugere. Quibus enim metuumus ne nostra desertione pereant, non temporalem mortem, quæ quandoque ventura est, sed æternam, quæ potest, si non caveatur, venire, & potest, si caveatur, etiam non venire, metuumus. In communi autem periculo vitæ hujus cur existimamus, ubicumque fuerit hostilis incursus, omnes clericos & non etiam omnes laicos esse morituros, ut simul finiant hanc vitam, cui sunt clerici necessarii? Aut cur non speremus sicut laicos aliquos, sic etiam clericos remansuros, à quibus eis necessarium ministerium valeat exhiberi?

12. Quàmquam ò si inter Dei ministros inde sit disceptatio, qui eorum maneant, ne fuga omnium, & qui eorum fugiant, ne morte omnium deseratur Ecclesia! Tale quippe certamen erit inter eos, ubi utrique ferveant caritate, & utrique placeant caritati. Quæ

v 3

a Dubois *tam parvipenda.*

disceptatio si aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant & qui fugiant, sorte legendi sunt. Qui enim dixerint se potius fugere debere, aut timidi videbuntur, quia imminens malum sustinere noluerunt; aut arrogantes, quia se magis qui servandi essent, necessarios Ecclesiae iudicaverunt. Deinde fortassis ii, qui meliores sunt, eligent pro fratribus animas ponere; & hi servabuntur fugiendo, quorum est minus utilis vita, quia minor consulendi & gubernandi peritia. Qui tamen si pie sapiunt, contradicent eis, quos vident & vivere potius oportere, & magis mori malle, quam fugere. Ideo sicut scriptum est: *Contradictiones sedat sortitio, & inter potentes definit.* Melius enim Deus in hujuscemodi ambagibus, quam homines iudicat, sive dignetur ad passionis fructum vocare meliores, & parcere infirmis, sive istos facere ad mala perferenda fortiores, & huic vitae subtrahere, quorum non potest Dei Ecclesiae tantum quantum illorum vita prodesse. Res quidem fiet minus usitata, si fiat ista sortitio; sed si facta fuerit, quis eam reprehendere audebit? Quis non eam nisi imperitus, aut invidus, congrua praedicatione laudabit? Quod si non placet facere, cuius facti non occurrit exemplum, nullius fuga faciat ut Ecclesiae ministerium, maxime in tantis periculis necessarium ac debitum, desit. Nemo excipiat personam suam, ut si aliqua gratia videtur excellere, ideo se dicat vita, & ob hoc fuga, esse digniorem. Quisquis enim hoc putat, nimium sibi placet. Quisquis autem etiam hoc dicit, omnibus displicet.

13. Sunt sane qui arbitrantur episcopos & clericos non fugientes in talibus periculis, sed

Prov 18.
18.

sed manentes, facere ut plebes decipiantur, cum ideo non fugiunt, quia manere suos praepositos cernunt. Sed facile est hanc responsionem vel invidiam declinare, alloquendo eandem plebes, atque dicendo: Non vos decipiat, quod de loco isto non fugimus; non enim propter nos, sed propter vos potius hic manemus, ne vobis non ministremus quidquid salutis vestrae, quae in Christo est, novimus necessarium: si ergo fugere volueritis, & nos ab istis, quibus tenemur, vinculis solvistis. Quod tunc puto esse dicendum, quando verè videtur utile esse ad loca tutiora migrare. Quo audito si vel omnes vel aliqui dixerint: In illius potestate sumus, cuius iram nullus, quocumque vadit, evadit; cuius misericordiam, ubicumque sit, potest invenire, qui nusquam vult ire, sive certis necessitatibus impeditus, sive laborare nolens ad incerta suffugia, & non ad finienda, sed ad mutanda pericula: proculdubio isti deserendi non sunt ministerio christiano. Si autem hoc audito abire maluerint, nec illis manendum est, qui propter illos manebant; quia ibi jam non sunt propter quos manere adhuc debeant.

14. Quicumque igitur isto modo fugit, ut Ecclesiae necessarium ministerium illo fugiente non desit, facit quod Dominus praecipit, sive permisit. Qui autem sic fugit, ut gregi Christi ea, quibus spiritualiter vivit, alimenta subtrahantur, mercenarius ille est, qui videt lupum venientem, & fugit, quoniam non est ei cura de ovibus. Haec tibi, quia me consulisti, frater dilectissime, qua existimavi veritate & certa caritate rescripsi; sed ne meliorem, si inveneris, sequaris sententiam, non praescripsi. Melius tamen quod in his peri-

culis faciamus, invenire non possumus, quam orationes ad Dominum Deum nostrum, ut miseretur nostri. Quod ipsum, ut scilicet Dei ecclesias non desererent, Dei dono nonnulli prudentes & sancti viri & velle & facere meruerunt, & inter dentes obrectantium à sui propositi intentione minimè defecerunt.

* Aliàs
LIII.
quæ autem
152. erat,
nunc 141.

EPISTOLA CLII.*

Macedonius Augustino, quærens num ex religione sit quòd episcopi apud iudices intercedant pro reis.

Domino meritò venerabili, & unice colende patri AUGUSTINO MACEDONIUS.

Scripta
fortè ann.
414.

I. OPTATAS admodum sanctitatis tuæ litteras accepi per Bonifacium venerandæ legis antistitem, quem eo magis receptum dilexi, quòd à me desiderata pertulerat; sermonem sanctitatis tuæ, & incolumitatem, Domine meritò venerabilis, & unice colende pater. Itaque sine mora quod petebat obtinuit. Verùm quoniam existit occasio, hoc ipsum quantulumcumque est, quòd admonitus indulsi, nolo sine mercede remanere. Cupio enim accipere ea, quæ mihi commodet sine pendentis incommodo, inò quæ mihi commodet cum gloria dependentis.

2. Officium sacerdotii vestri esse dicitis, intervenire pro reis, & nisi obtineatis,

tis, offendi, quasi quòd erat officii vestri, minimè reportetis. Hic ego vehementer ambigo utrùm istud ex religione descendat. Nam si à Domino peccata adeo prohibentur, ut ne penitendi quidem copia post primam^a tribuatur; quemadmodum nos possumus ex religione contendere, ut nobis quaecumque illud crimen fuerit, dimittatur? Quòd utique, cum impunitum volumus, probamus. Et si constat non minùs auctorem quàm probatorem teneri in omnibus, quæ peccantur; certum est nos culpæ societate vinciri, quoties eum impunitum esse cupimus, qui culpæ tenetur obnoxius. Tum præterea accedit hoc quòd gravius est. Nam omnia peccata videntur veniabiliora, cum is, qui reus est, correctionem promittit: verùm nunc, ut mores nostri sunt, & sceleris pœnam cupiunt homines sibi relaxari, & id propter quòd scelus admissum est, possidere. Pro his quoque interveniendum putat sacerdotium vestrum, de quibus adeo futuri nulla spes est, ut etiam in præsentì eadem criminis ratio perseveret? Nam qui tam pervicaciter tenet propter quæ crimen admisit, ostendit se, ubi licentia fuerit, similia peccaturum.

3. Ob hæc igitur consulo prudentiam tuam, & me hoc ambiguo, quo laboro, absolvi desidero: nec ob aliam causam consultum te putes. Ceterùm hoc mihi propositum est, ut intercessoribus, præsertim talis meriti qualis tu es, etiam gratiam agam. Pleraque enim, quæ sponte facere videri nolo,

^a Editi, post primam penitentiam. MSS. omnes hic & in subsequente epistola, post primam tribuatur: supple. penitendi copiam.